

UNIVERZITA JANA AMOSE KOMENSKÉHO PRAHA

BAKALÁŘSKÉ/ KOMBINOVANÉ STUDIUM

2021-2022

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Markéta Grohmanová, DiS.

Vliv rodiny na zdravý duševní vývoj dítěte

Praha 2022

Vedoucí bakalářské práce: PhDr. Tereza Vacínová, Ph. D.

JAN AMOS KOMENSKY UNIVERSITY PRAGUE

BACHELOR COMBINED PART TIME STUDIES

2021-2022

BACHELOR THESIS

Markéta Grohmanová, DiS.

**The influence of the family on the healthy mental
development of the child**

Prague 2022

The Bachelor Thesis Work Supervisor: PhDr. Tereza Vacínová, Ph. D.

Prohlášení

Prohlašuji, že předložená bakalářská práce je mým původním autorským dílem, které jsem vypracoval(a) samostatně. Veškerou literaturu a další zdroje, z nichž jsem při zpracování čerpal(a), v práci řádně cituji a jsou uvedeny v seznamu použitých zdrojů.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v univerzitní knihovně.

V Praze dne

Markéta Grohmanová

Poděkování

Děkuji vedoucímu bakalářské práce, PhDr. Tereze Vacínové, PhD., za připomínky, rady a metodické vedení práce.

Anotace

Bakalářská práce se zabývá rodinou a jejím vlivem na zdravý vývoj dítěte.

Teoretická část je zaměřena na definici rodiny, její funkce, definici výchovy a výchovné styly, je zde popsáno rodinné prostředí a poruchy rodiny ve vztahu k dítěti. Rodina je chápána jako dynamický systém vzájemného působení. Každý člen rodiny je ovlivňován ostatními členy rodiny. Nejdůležitějším posláním rodiny je pečovat a chránit o své členy, a to zejména o ty, kteří nejsou schopni postarat se sami o sebe.

Dále je v teoretické části obsažen popis vzdělání rodičů, kde jsou rozebrány i vzdělávací programy, které pomáhají rodičům s výchovou dítěte, a také podpora rodiny, kde jsou uvedeny různé sociální služby, které jsou orientované přímo na pomoc rodinám s dětmi.

Praktická část je zpracována prostřednictvím rozhovorů a kasuistik, kterými jsou zjištěny nejčastější chyby rodičů při výchově dětí. Dále je v této části vypracována analýza hlavních hledisek výchovy dítěte v rodině a vliv chování rodičů na vývoj a chování dítěte.

Klíčová slova

Funkce rodiny, podpora rodiny, rodina, rodinné prostředí, rodinná terapie, sanace rodiny, sociální práce s rodinou, sociální služby pro rodiny, styly výchovy, výchova, vzdělávání rodičů.

Annotation

The bachelor thesis deals with the family and its influence on the healthy development of the child.

The theoretical part is focused on the definition of the family, its functions, the definition of upbringing and educational styles, it describes the family environment and family disorders in relation to the child. The family is understood as a dynamic system of interaction. Each family member is influenced by other family members. The most important mission of the family is to care for and protect its members, especially those who are unable to take care of themselves.

Furthermore, the theoretical part contains a description of parents' education, which also discusses educational programs that help parents with the upbringing of the child, as well as family support, which lists various social services that are aimed directly at helping families with children.

The practical part is processed through interviews and case studies, which identify the most common mistakes of parents in raising children. Furthermore, in this part there is an analysis of the main aspects of raising a child in the family and the influence of parental behavior on the development and behavior of the child.

Keywords

Family functions, family support, family, family environment, family therapy, family rehabilitation, social work with the family, social services for families, parenting styles, upbringing, parent education.

ÚVOD.....	9
TEORETICKÁ ČÁST.....	11
1 RODINA A VÝCHOVA.....	11
1.1 Pojem rodina	11
1.2 Vývoj rodiny	12
1.3 Funkce rodiny	13
1.3.1 Emocionální funkce rodiny	14
1.3.2 Výchovná funkce rodiny	14
1.3.3 Sociální funkce rodiny	14
1.4 Pojem výchova.....	15
1.4.1 Styly výchovy	16
1.4.2 Chybné výchovy v rodině	17
2 VLIV RODINNÉHO PROSTŘEDÍ NA DÍTĚ	20
2.1 Rodinné prostředí.....	20
2.1.1 Rodina jako činitel socializace a individuace	20
2.2 Disharmonické rodinné prostředí.....	21
2.2.1 Poruchy rodiny ve vztahu k dítěti	22
2.3 Poruchy v rodičovství	22
2.3.1 Následky poruch rodiny na dítě	23
2.4 Kontaktní rodičovství jako cesta k pochopení a výchově dětí.....	24
2.5 Sedm prostředků kontaktního rodičovství	25
3 PODPORA RODINY	28
3.1 Rodinná terapie	29
3.1.1 Indikace rodinné terapie.....	29
3.2 Sociální práce s rodinou.....	30
3.3 Sanace rodiny	30
3.4 Další sociální služby pro rodiny s dětmi.....	31
3.5 Sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi	32
4 VZDĚLÁVÁNÍ RODIČŮ	34
4.1 Vzdělávací program pro rodiče.....	34
4.1.1 Program Parent Effectiveness Training	34
4.1.2 Program schola empirica.....	35

4.2	Jak být dobrým rodičem	36
4.3	Když rodič změní sám sebe	37
PRAKTICKÁ ČÁST		38
5	METODOLOGIE VÝZKUMU	38
5.1	Kvalitativní výzkum	38
5.1.1	Odůvodnění volby výzkumného přístupu	39
5.1.2	Cíl výzkumu	39
5.1.3	Zvolená metoda kvalitativního přístupu	39
5.1.4	Volba respondentů	40
5.2	Sběr a kódování dat	40
5.3	Kazuistiky	41
5.3.1	Kazuistika č.1	41
5.3.2	Kazuistika č.2	42
5.3.3	Kazuistika č.3	43
5.3.4	Kazuistika č. 4	44
5.3.5	Kazuistika č. 5	45
5.3.6	Kazuistika č. 6	46
5.4	Vyhodnocení výzkumu	47
5.4.1	Zhodnocení hlavního výzkumného cíle	48
5.4.2	Zhodnocení dílčího výzkumného cíle	49
ZÁVĚR		50
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ		53
SEZNAM OBRÁZKŮ, TABULEK A GRAFŮ		56
SEZNAM PŘÍLOH		57

ÚVOD

Bakalářská práce je zpracována na téma Vliv rodiny na zdravý duševní vývoj dítěte. Na tuto problematiku se společnost soustředí již několik let. Každé dítě jinak vnímá a reaguje na podněty, které na něj působí z okolního prostředí.

To, jak děti dokáží reagovat na různé změny v prostředí, jak vnímají a jak se chovají, má vliv nejen společnost, ale hlavně rodina, ve které děti vyrůstají. Rodina je vzorem chování, učí děti, jak reagovat a být součástí společnosti. Rodina je nejdůležitější „institucí“ ve společnosti, která má největší podíl nejen na vývoj kognitivních funkcí člověka, ale člověka jako celku. Rodina má být přirozeným prostředím, které má největší vliv na výchovu a její výchovná funkce je nezastupitelná. Rodina jako sociální skupina ale plní i další důležité funkce, díky kterým naplňuje potřeby svých členů a okolí jako celku.

V minulosti měla rodina různé podoby, které závisely na vývoji lidstva a celé společnosti, na způsobu obživy, náboženství a později na ekonomickém i průmyslovém rozvoji. Rodina se vyvíjela nejen v čase, ale i v místě na planetě. Vývoj rodiny odborníci rozdělují na dva stupně – tradiční a dnešní.

Bakalářská práce se skládá z teoretické a praktické části. Teoretická část bakalářské práce je zpracována do 4 kapitol.

První kapitola je zaměřena na definování pojmu rodina, vývoj rodiny a rozdíly mezi tradiční a moderní rodinou. Dále jsou zde popsány funkce rodiny, pojem výchova a styly výchovy. V druhé kapitole bakalářské práce je popsáno rodinné prostředí, jeho vliv na dítě. Dále kapitola obsahuje poruchy rodiny ve vztahu k dítěti a poruchy v rodičovství. V další kapitole je rozebrána možná podpora rodiny, kde je popsána sociální oblast Sanace rodiny, v čem spočívá pomoc v rodinné terapii a sociální práce s rodinou.

Poslední kapitola teoretické části je zaměřena na vzdělávání rodičů. V této kapitole jsou rozebrány vzdělávací programy, které se snaží pomoci rodičům s výchovou dětí. Dále je rozebrána podkapitola, která popisuje, na co se mohou rodiče zaměřit, aby poskytovaly kvalitní výchovu svých dětí, tak, aby ovlivnily zdravý duševní rozvoj a pomohli jim začlenit se do společnosti.

V praktické části bakalářské práce je popsán výběr výzkumného přístupu a forma zpracování výzkumu. V této části bakalářské práce je definován cíl výzkumné práce.

Cílem bakalářské práce je zjistit, jaké chyby dělají rodiče při výchově dětí. Dílčím cílem analyzovat hlavní hlediska výchovy dítěte v rodině a vliv chování rodičů na vývoj a chování dítěte. Praktická část je zpracována kvalitativním výzkumem. Pro vypracování je zvolena metoda rozhovorů a kazuistik.

Rozhovory budou probíhat s respondenty (rodiči), kteří budou vybráni pro realizaci výzkumu a kteří poskytnou souhlas s výzkumem. Z rozhovorů budou vypracovány kazuistiky, které budou obsahovat popis zkoumaných případů a díky kterým výzkumník získá pohled na zkoumanou problematiku tak, aby bylo možné zhodnotit výzkumné cíle.

TEORETICKÁ ČÁST

1 RODINA A VÝCHOVA

1.1 POJEM RODINA

Ze sociologického hlediska se rodinou rozumí skupina osob, která je zároveň i nejstarší základní společenskou skupinou, ekonomickou jednotkou a zároveň je základním článkem sociální struktury. V českém právním řádu paradoxně není pojem rodiny jednoznačně definován. Rodinu se snaží definovat různé vědní disciplíny od sociologie, po psychologické vědy a každá bude mít trochu jiný význam.

Například v pedagogickém slovníku autoři definují rodinu jako „nejstarší společenskou instituci, která plní své funkce, vytváří emocionální klima, formuje vztahy, hodnoty, postoje. Ve spolupráci se školou plní významné výchovné cíle“¹.

Hartl (1993) definuje rodinu jako „*společenskou skupinu spojenou manželstvím nebo pokrevními vztahy, odpovědností a vzájemnými vztahy*“².

Rodina je tedy sociální skupina plní nejrůznější funkce a snaží se naplňovat potřeby svých členů a společnosti jako celku, prochází celou svou historií neustálými změnami, jak ve své velikosti, významu nebo integrace ve společnosti. Rodina se adaptuje na nejrůznější proměny či vývojové stupně, přizpůsobuje se jim, udržuje život člověka ve všech sférách a cyklech³.

Rodina je chápána jako dynamický systém vzájemného působení. Každý člen rodiny je ovlivňován ostatními členy rodiny. Tento systém dále představují další členové této

¹ PRŮCHA, J., E. WALTEROVÁ a J. MREŠ., *Pedagogický slovník*, Praha: Portál, 2003., ISBN 80-7178-772-8 s. 202

² VRTIŠKOVÁ, M., *Teorie a metody sociální práce*, Tribun Brno 2011, ISBN 978-80-263-0017-5, s. 106

³ MATOUŠEK, Oldřich a kol. *Metody a řízení sociální práce*. Praha, 2003., ISBN 80-7178-548-2, s. 187

skupiny, a to příbuzenstvo nebo přátelé. Tito členové rodinu ovlivňují a jsou jí zpětně ovlivňováni. Vliv členů může působit jak negativně, tak pozitivně⁴.

Nejdůležitějším posláním rodiny je pečovat a chránit o své členy, a to zejména o ty, kteří nejsou schopni postarat se sami o sebe. Pocit bezpečí a jistoty, ochrana před okolím, ale i integrace do společnosti, možnost tělesného i duševního rozvoje, podpora v životních situacích, láska, to vše je posláním rodiny.

1.2 VÝVOJ RODINY

V minulosti měla rodina různé podoby, které záviseli na vývoji stupně lidstva, na způsobu obživy, druhu náboženství a později i na ekonomickém a průmyslovém rozvoji. Rodina se vyvíjela nejen v závislosti na čase, ale i místem na planetě. Vývoj rodiny lze rozdělit na dva stupně – tradiční a dnešní.

Tradiční rodina zahrnovala větší skupiny lidí, nejen matku, otce a jejich děti. Patřili do ní i příbuzní, a další lidé z hlediska rodinné poslušnosti cizí, jako čeledí u sedláků, služebnictvo u šlechty. Taková domácnost žila do jisté míry jako soběstačná jednotka, která zajišťovala svým členům obživu, přístřeší a ochranu. Rodina si musela sama zajišťovat bezpečí, spory mezi členy si řešily sami, mezi sebou. Členové takové domácnosti musely dodržovat zásady a pravidla, v níž vyrůstaly a žily⁵.

Dnešní rodina je z hlediska struktury charakteristická menším počtem členů. Taková rodina zahrnuje dvě maximálně tři členy blízkých příbuzných. Klasická podoba této rodiny se u nás začala objevovat v 19. století v souvislosti s průmyslovou revolucí, přičemž proces rozpadu velkorodiny se v Evropě objevil již dříve. V 17. století, kdy v Anglii došlo k rozvoji průmyslového podnikání, se ustálil model užší rodiny, ve

⁴ MATĚJČEK, Z. *Dítě a rodina v psychologickém poradenství*, Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1992, ISBN 80-04025236-2, s. 34-35

⁵ VONDRUŠKOVÁ, A., *Rodina, populárně historická encyklopedie*, MOBA s.r.o., Brno 2020, ISBN 978-80-243-9448-0, s. 14

kterém bylo omezováno soužití příbuzenstva⁶. Teprve v 20. století výzkumné studie potvrzují růst domácnosti při stejném počtu obyvatel. Průměrný počet osob v jedné domácnosti tedy klesl. V posledních letech roste také počet domácností, ve kterých žijí pouze dvě osoby. Pro moderní rodinu tedy není důležité spolupracovat s příbuznými, což ale neznamená, že by kontakt s nimi úplně přerušila. Moderní rodina se liší od tradiční hlavně tím, že je založena na vztazích a tradiční na majetku, moderní je více otevřená a závislá na státu, zatímco tradiční spíše na soběstačnosti a vzájemné pomoci svých členů. Dále se moderní domácnosti více zohledňuje individualita a osobní svoboda (například při volbě povolání), což u tradiční rodiny nebylo možné, protože se zohledňovala důležitost principu dědičnosti⁷.

1.3 FUNKCE RODINY

Člověk se vyvíjí celý jeho život. Rodina patří mezi nejdůležitější instituce ve společnosti, která má největší podíl na vývoj kognitivních funkcí člověka. Rodina má být přirozeným prostředím, které má největší vliv na výchovu a její výchovná funkce je nezastupitelná. Rodina zajišťuje dítěti ty nejzákladnější potřeby, mezi které patří:

- Pocit jistoty;
- Pocit bezpečí;
- Citové zázemí;
- Potřebu společenského uznání;
- Rozvoj osobnosti;
- Potřebu otevření budoucnosti.

Vřelé a stále prostředí je jedno ze základních podmínek pro zdravý duševní vývoj dítěte. Podmínkou pro naplnění tohoto předpokladu je projev lásky rodičů k dítěti a rodičů

⁶ Tamtéž, s. 15

⁷ VONDRUŠKOVÁ, A., *Rodina, populárně historická encyklopedie*, MOBA s.r.o., Brno 2020, ISBN 978-80-243-9448-0, s. 16

navzájem. Dalším předpokladem pro zdravý duševní vývoj dítěte je plnění různých funkcí rodiny. Funkce rodiny se vyvíjí v návaznosti na společenské změny, které ovlivňují postavení rodiny ve společnosti. Mohou být chápány jako úkoly, které rodina plní vůči sobě a společnosti. Za základní funkce jsou považovány: emocionální, výchovná, funkce odpočinku a sociální⁸.

1.3.1 EMOCIONÁLNÍ FUNKCE RODINY

V této funkci rodiče plní požadavky pro správný vývoj dítěte po emocionální stránce. Tato funkce pojednává především o příznivém a stabilním vztahu mezi matkou a otcem, k dítěti.

1.3.2 VÝCHOVNÁ FUNKCE RODINY

Tato funkce pojednává o působení rodičů na charakterové vlastnosti jedince, jeho postoje a hodnotové orientace. úloha výchovy je svěřena rodičům, kteří mají být příkladem pro své děti jak v chování, tak v jednání. Rodiče jsou zodpovědní za správný a zdravý rozvoj svých dětí. Podle zákona mají rodiče pečovat soustavně a důsledně o výživu, chování a jednání svých dětí. Společnost pak dbá, aby rodič mohl řádně vykonávat práva a povinnosti při výchově dětí (může se dovolávat v případě potřeby pomoci školy, obce, soudu aj. státních orgánů a organizací)⁹.

1.3.3 SOCIÁLNÍ FUNKCE RODINY

Sociální funkce je důležitou součástí vývoje dítěte. Socializace probíhá od narození. *„Sociální stimulace má větší význam než podněty z jiné oblasti, protože ve větší míře uspokojuje všechny základní potřeby dítěte: potřebu stimulace a smysluplného učení, protože sociální podněty bývají přitažlivější a subjektivně významnější, i potřebu citové jistoty a bezpečí, kterou v raném věku saturuje především matka, ale později i další lidé.“* (Vágnerová, 2005).

⁸ STŘELEČ, S., *Kapitoly z rodinné výchovy*, Fortuna, Praha, 1992, IBSN 80–85298-84-8, s. 74

⁹ STŘELEČ, S., *Kapitoly z rodinné výchovy*, Fortuna, Praha, 1992, IBSN 80–85298-84-8, s. 75

V plnění této funkce rodina pomáhá dítěti získat potřebné navázání kontaktu se společností. Dítě si osvojuje základní sociální návyky a postoje, učí se pravidla chování, dochází k rozvoji jeho schopností a dovedností, učí se samostatnosti, připravuje se vstup do vlastního života, utváří si vlastní hodnoty a charakterové vlastnosti. Nachází své místo ve společnosti¹⁰.

1.4 POJEM VÝCHOVA

Každý člověk, když se stane rodičem, má vlastní představu o tom, jak bude své dítě vychovávat. Má představu o tom, jakým vzorem pro své dítě chce být, jakou osobnost chce vychovat, jaké mu umožnit vzdělání, jak dítěti umožnit být součástí společnosti. Ale když se řekne slovo výchova, dokáže člověk říct a zamyslet se, co vlastně výchova je, jak má vypadat správná výchova? Pro každého má výchova jiný význam.

Ve filozofii, společnosti, ale i vzdělávacích institucích se lidé snaží o formulaci ideálů výchovy tak, aby byla vytvořena dimenze lidství.¹¹ Různé názory na výchovu sebou nese různé problémy na v hledání odpovědi na otázky na správný styl výchovy, metody výchovy nebo na otázky týkající se pojetí ovlivnění výchovy a vzdělávání¹².

Pojem výchovy je analyzován od pradávna. Například Komenský chápal výchovu jako celoživotní proces, který působí na jedince od narození až do smrti a klade důraz na individualitu a zvláštnosti dítěte. Kládl důraz na důležitost předškolní výchovy. Další pojetí výchovy lze najít také u francouzských filozofů a myslitelů, např. Helvétia a J. J. Rousseaua. Helvétius chápe výchovu jako podobně jako Komenský a definuje výchovu jako celoživotní proces, který trvá od narození po celý život člověka. Podle jeho názoru

¹⁰ MOŽNÝ, I.: *Sociologie rodiny*. Sociologické nakladatelství (SLON), Praha 2002, ISBN 80-86429-05-9, s. 250

¹¹ ŠAFRÁNKOVÁ, Dagmar, *Pedagogika*. 2, aktualizované a rozšířené vydání. -- Praha: Grada, 2019. -- 1 online zdroj, ISBN 978-80-271-1189-3, s. 44

¹² ŠAFRÁNKOVÁ, Dagmar, *Pedagogika*. 2, aktualizované a rozšířené vydání. -- Praha: Grada, 2019. -- 1 online zdroj, ISBN 978-80-271-1189-3, s. 45

jsou výchovou jsou všechny vlivy působící na jedince.¹³ Rousseau spatřuje těžiště výchovy v její přirozenosti, která poskytuje svobodu jedinci, který tak získává vlastní zkušenosti. Rousseauovými myšlenkami o výchově se inspiroval L. N. Tolstoj. Tolstoj kladl důraz na svobodnou výchovu dítěte a na motivaci k učení¹⁴.

Podle různých názorů filozofů a pedagogů lze výchovu chápat jako proces, který působí na osobnost jedince, kdy cílem tohoto působení je dosažení pozitivních změn na jedinci. Výchova ovlivňuje optimální rozvoj člověka jak po stránce tělesné, i duševní. Díky tohoto působení lze dosáhnout integrace člověka do společnosti.

1.4.1 STYLY VÝCHOVY

V dnešní době, kdy je kolem nás spousta informací o tom, jak by měla výchova vypadat, roste i velký zájem veřejnosti a toto téma. Internet je o plný různých publikací, odborníci vedou různé rozhovory a analýzy na dané téma, které následně poskytují rodičům pro zodpovězení na jejich otázky ohledně správné výchovy.

Psycholog E. S. Schaefer definoval ve svých vědeckých studiích čtyři základní druhy výchovy, které byly následně děleny dle míry kontroly dítěte a lásky, jakou je dítěti poskytnuto¹⁵:

- Demokratická výchova, která pojednává o samostatnosti dítěte poskytnutí vlastního prostoru dítěti;
- Zanedbávající výchova, která se objevuje v rodinách, kde má dítě přílišnou volnost a nedostává se mu tolik lásky ze strany rodičů;

¹³ Tamtéž, s 46

¹⁴ Tamtéž, s 47

¹⁵Web node, [online], [2019], Dostupné z: <https://www.xn--psych-fsa.eu/l/typy-vychovy/>

- Ochranařská výchova, která je charakterizována až přílišnou láskou k dítěti. Dítě nemá žádný vlastní prostor, je pod neustálou kontrolou a ochranou rodičů;
- Autoritářská výchova, která se vyznačuje tresty a přísným režimem pro dítě¹⁶.

1.4.2 CHYBNÉ VÝCHOVY V RODINĚ

Chování rodičů je často myšleno pro dobro dětí. Ne vždy je ale záměr rodičů směřován k cíli tak, jak si oni sami přejí. Špatně zvolen typ výchovy může dítě nenávratně psychicky poškodit a tyto následky si děti nesou s v sobě po celý život. Odborníci uvádějí několik chybných typů výchovy.

- Liberální výchova

Původní charakteristika o liberální výchově bylo spojeno s poměrně vysokými nároky na dítě, které bylo k něčemu vedeno a systematicky vychováváno. Tato výchova vycházela ze svobody člověka, nikoli z následování autorit. Dnešní pojetí volné výchovy je však zcela mylně chápáno. Přitom správná výchova dětí není žádná velká alchymie.

Následky špatného liberálního přístupu k dětem jsou více než znepokojivé. Ukázkou této výchovy může být například Švédsko, kde se několik let upřednostňuje volný způsob výchovy. Co z takových dětí za posledních pár let vyrostlo? Studie psychologa Davida Eberharda ukazuje, že takto vychovávané děti vyrostli jako sebestřední individualisté, kteří nemají základy slušného chování, neděkují, nezdraví, nepustí sednout starší lidi nebo těhotné ženy. Naopak vyžadují, aby veškerá pozornost byla

¹⁶ BREJLOVÁ, D., *Jak to dítě vychovááš*, [online], [2010-10-8], Dostupné z: <https://www.vitalia.cz/clanky/jak-to-dite-vychovavas/>

soustředěna pouze na ně. Tito lidé reagují podrážděně a vznětlivě, pokud není vše podle jejich představ¹⁷.

- Autoritářská výchova

Výchova autoritářská je jakýmsi opakem liberální výchovy. Hlavní slovo má rodič, který se chová k dítěti přísně a má hlavní slovo. Tito rodiče chtějí z dítěte vychovat slušného jedince. Používají k výchově přísné praktiky, které se vyznačují netolerancí osobnosti dítěte. Psychoanalytička Alice Millerová ve svém spise z roku 1980 tuto výchovu popisuje jako Černou pedagogikou.

„Černá pedagogika je charakterizována jako péče o dítě, která pramení hlavně z potřeb rodiče a nehledí se na nejvlastnější potřeby dítěte. Taková výchova se vyznačuje uplatňováním moci proti bezmocnému a závislému dítěti.¹⁸

Rodiče se tak dopouští ve výchově dvou základních prohřešků, které dětem představují jako důkaz lásky:

1. dítě musí být naprosto poslušné, nesmí vyjádřit svůj názor, protože může ztratit rodičovskou lásku.

2. vděčnost dítěte za utlačování (utlačování je chápáno jako důkaz, že rodičům na dítěti záleží).

¹⁷ KRISTINA, F., [online], Dostupné z: <https://www.kouzelnavychova.cz/co-je-liberalni-vychova-a-jaky-ma-na-deti-dopad/>

¹⁸ KOPEČKOVÁ, A., *Co je autoritativní rodičovství*, [online], [2021-01-20], Dostupné z: <https://zeny.iprima.cz/rodina/deti/co-je-autoritativni-rodicovstvi-podle-odborniku-obsahuje-to-nejlepsi-ze-vsech-metod>

- Narušený narcismus

Tato výchova je velmi podobná s autoritářskou výchovou. Je to typ výchovy, kdy se rodiče snaží promítat svůj život do dětí. Rodiče nechtějí tolerovat zájmy a potřeby dítěte. Alice Millerová tuto výchovu nazvala Narušeným narcismem neboli narušenou sebeláskou.

Hlavní problém je v idealizaci dítěte, kdy rodič řeší nějaký svůj osobní problém přes dítě. Jde o výchovu k dokonalosti, která se odráží na školních výkonech, dítě musí být nejlepší a pokud se objeví neúspěch, ztrácí zájem, což může vést až k záškoláctví.

Z tohoto typu výchovy může vzniknout tzv. grandiozita, potřeba dotyčného spočívající v neustálém utvrzování o dokonalosti. Další příznak narušeného narcismu je podle Millerové depresivita. Alice Millerová tvrdí, že depresivita je reakce na odhalení nedokonalosti. Dítě si myslí, že za své neúspěchy si nezaslouží lásku rodičů¹⁹.

¹⁹ NOVÁKOVÁ, A., *O narcistické poruše osobnosti*, [online], [2021-03-25], Dostupné z: <https://atypmagazin.cz/o-narcisticke-poruse-osobnosti-podcast/>

2 VLIV RODINNÉHO PROSTŘEDÍ NA DÍTĚ

2.1 RODINNÉ PROSTŘEDÍ

Při výchově dítěte si rodiče kladou spoustu otázek. Některé otázky se stanou nepodstatné, některé se vyřeší samy postupem času. Jedna z nejdůležitějších otázek rodičů však je, jak vytvořit správné prostředí v rodině pro správnou výchovu dětí, tak, aby dítě vyrůstalo v milující, ekonomicky a materiálně zaopatřené rodině.

Rodinné prostředí pro dítě neznamena pouze žít s matkou a otcem, ale záleží i na to, aby byli naplněny jeho psychické i materiální potřeby. Když se totiž rodina rozvine o dalšího člena, a to dítěte je hlavním úkolem rodičů naplnit jeho potřeby. Od samého počátku se rodiče ujímají toho nejtěžšího úkolu člověka, a to výchovy dítěte. Hned na sebe berou plnou zodpovědnost za jeho fyzické i duševní zdraví, za to, že vychovají produktivního jedince pro společnost²⁰.

Celková atmosféra rodiny a rodinného prostředí formuje vývoj osobnosti dítěte, je závislá na soužití všech členů rodiny. Chybí-li v rodině některý základní člen, dochází snadno k ohrožení dítěte psychickou deprivací, neboť dochází k situaci, kdy není možné plně zastoupit roli, kterou měl tento člen plnit vůči dítěti i celé rodině²¹.

2.1.1 RODINA JAKO ČINITEL SOCIALIZACE A INDIVIDUACE

Rodina je prvním prostředím, kde se poskytuje dítěti zprostředkování kontaktu s okolním světem. V rodině se dítě učí přizpůsobování se sociálnímu životu, osvojuje si návyky, postoje a chování, které je ve společnosti obvyklé. Rodina mu jako první předává vědomosti, znalosti, zkušenosti, které jsou důležité pro uplatnění nejen v rodině, ale i ve škole, skupině, a i v celkovém životě dítěte. V rodině neprobíhá pouze

²⁰ GORDON, T. *Výchova bez poražených*, © Malvern 2012., ISBN 978-80-87580-06-6, s. 14-15

²¹ LANGMAIER, J. & Matějček Z., *Psychická deprivace v dětství*. Praha: Karolinum.2011, ISBN 978-80-246-1983-5, s. 273-276

výchova dětí, ale dochází zde k procesu socializace a individuace člověka, které jsou součástí jeho kultivace²².

Dynamika probíhající v rodině tvoří nenahraditelné prostředí k formování osobnosti dítěte, nejen v procesu socializace, ale i v procesu individuace. V procesu individuace si jedinec za pomoci a podpory rodiny a rodinného prostředí osvojuje jeho vlastní postoje ke světu, okolí i k sobě samému. V rodinném prostředí si vytváří hodnoty, základ pro vlastní „já“ a koncept vlastního života²³.

2.2 DISHARMONICKÉ RODINNÉ PROSTŘEDÍ

Dříve se lidé domnívali, že pro správný tělesný a duševní vývoj dítě potřebuje hlavně zdravou stravu, pitný režim, tělesnou a duševní hygienu. Postupem času, vlivem společenských změn, které se dotýkali i rodin, se přicházelo na zjištění, že dítě pro správný duševní vývoj potřebuje uspokojit i další potřeby, jako lásku, bezpečí.

V některých rodinách však rodiče nehledí na uspokojování potřeb dítěte, nýbrž se hledí na uspokojování materiálních a finančních potřeb rodičů. Výstižným příkladem zahrnul již K. J. Erben do svého díla *Kytice* v baladě „Poklad“. To, co měla matka postavit na první místo, je zanedbávala, a to, co pro ni mělo být druhořadé, je upřednostňovala.

Odborníci přišli na fakt, že taková záměna hodnot hrozí především těm, kteří žili bez dostatečného projevu lásky a sami neměli uspokojeny potřeby bezpečí a jistoty. Touto záměnou hodnot nejsou ohroženi dospělí i děti, kteří v takovém prostředí vyrůstají a přebírají takové chování od svých rodičů. Pokud děti žijí v takovém prostředí, většinou z nich vyrůstají asociální jedinci, kteří nejsou schopni se začlenit do společnosti. U takových dětí hrozí, že budou vést chamtivý způsob života, a to jen

²² VRTIŠKOVÁ, M. *Teorie a metody sociální práce*, Tribun Brno 2011, ISBN 978-80-263-0017-5, s. 121

²³ Tamtéž, s. 124

proto, že neměli dostatek projevů lásky a neměli dostatečně naplněny jejich vlastní potřeby v dětství.

2.2.1 PORUCHY RODINY VE VZTAHU K DÍTĚTI

Poruchou rodiny se rozumí situace, kdy rodina není schopna plnit základní požadavky a úkoly, které jsou dané společností a jsou očekávané pro začlenění rodinných členů do společnosti. Takové selhání rodiny se projevuje například nedostatečným plněním některých nebo všech funkcí rodiny. Příčiny takového selhání rodičů odborníci dělí na:

- Objektivní – nezávislé na vůli rodičů (nemoc, invalidita, válka, úmrtí);
- Subjektivní – závislé na vůli rodičů (nezájem o péči dítěte, asociální chování rodičů);
- Smíšené – rodiče nedovedou o dítě pečovat.

U rodičů, kteří se chovají asociálně, jsou závislí na alkoholu, drogách nebo jiných návykových látkách, nebo byli i opakovaně odsouzeni za trestný čin, existuje vysoká pravděpodobnost, že z důvodů poruch jejich chování, utvářejí pro své děti vzor, a proto je pravděpodobné, že děti povedou v dospělosti podobný asociální život jako jejich rodiče²⁴.

2.3 PORUCHY V RODIČOVSTVÍ

Rodičovství je jedna z nejdůležitějších rolí, která se v životě člověka odehrává. Být rodičem je úkolem člověka, který trvá po celý jeho život. Rodičovství je celoživotní koncept, který začíná narozením dítěte, pokračuje jeho výchovou, následným odchodem z rodiny a trvá i po dobu, kdy se z rodičů stanou prarodiče. Na tento proces se rodiče

²⁴ TRAIN, A., *Nejčastější poruchy chování dětí: jak je rozpoznat a kdy se obrátit na odborníka*, [z angl. orig. přel. Dagmar Tomková], Vyd. 1., Praha: Portál, 2001, ISBN 80-7178-503-2, s. 32

nějakým způsobem připravují. Příprava zahrnuje teoretické učení, kde se rodiče učí, jak se starat o dítě, jak zvládnout jeho výchovu, tak, aby byla splněna jeho kultivace do společnosti. Rodiče si vybírají styl výchovy nebo si vytváří svůj styl rodičovské výchovy podle toho, co jim vyhovuje. Učí se řešit nové situace, jak svému dítěti pomoci v různých situacích jeho života.

Rodičovství je pro člověka tak náročný proces, který sebou nese i svá rizika. Těmito riziky rozumíme situace, které ovlivňují kvalitu naplnění tohoto celoživotního procesu, a které mají velký vliv nejen na zdravotní stav rodičů, ale i na správný duševní vývoj dítěte. V průběhu rodičovství může nastat situace, porucha, která se stane příčinou selhání tohoto složitého procesu²⁵.

Poruchy rodičovství nastanou v situaci, kdy:

- Rodiče nejsou schopni se o dítě starat;
- Rodiče se neumějí o děti starat;
- Rodiče se nechtějí o dítě starat;
- Rodiče dítě týrají a zneužívají;
- Rodiče se o dítě nadměrně starají.

2.3.1 NÁSLEDKY PORUCH RODINY NA DÍTĚ

Poruchy rodiny a neuspokojování dětských potřeb negativně působí především na děti. Odborníci, kteří se touto problematikou zabývají popisují, jak poruchy v rodině negativně ovlivňují fyzické, ale i duševní zdraví dítěte. V odborných publikacích jsou uváděny nejruznější poruchy fyzického zdraví dítěte, které jsou způsobeny právě poruchami v rodině. Dítě může trpět nedostatkem hygieny, podvýživou, neposkytnutím zdravotní péče (zanedbání lékařských prohlídek, přecházení nemocí), přílišnou zátěží

²⁵ VRTIŠKOVÁ, M. *Teorie a metody sociální práce*, Tribun Brno 2011, ISBN 978-80-263-0017-5, s. 137

různých prací, zanedbáváním, ale i týráním. Když je takto dítě ohrožováno delší dobu, může dojít k vážnějším a dlouhodobým zdravotním potížím jako:

- pomočování;
- mentální anorexie, bulimie;
- narušení komunikačních schopností,
- bolesti hlavy.

Mezi poruchy duševního zdraví odborníci řadí problematickou komunikaci nebo poruchy chování (lhavost, šikana, krádež). Vlivem těchto poruch se může u dítěte rozvíjet agrese, může mít problémy ve škole, může trpět hyperaktivitou nebo je naopak velmi plaché. Často se objevuje i asociální chování např. alkoholismus, vandalismus, kouření, prostituce. Ohrožení dětí těmito sociálně patologickými jevy je velmi vysoké. Pokud je duševní zdraví dítěte narušeno, nelze vyloučit i chování, které vede k sebepoškozování a může vygradovat až v sebevraždy²⁶.

Pokud rodiče nevěnují svému dítěti dostatečnou pozornost a péči, neplní své funkce, lze hovořit především o zanedbávání. Takovéto zanedbání je známé u rodin s nižším vzděláním, ale objevuje se i v rodinách inteligentních rodičů, ale v takových rodinách nejsou děti často v hodnotovém systému nejvýše, a tak je jim věnováno méně času, péče i podpory²⁷.

2.4 KONTAKTNÍ RODIČOVSTVÍ JAKO CESTA K POCHOPENÍ A VÝCHOVĚ DĚTÍ

Všichni rodiče se snaží o to, aby z jejich dětí vyrostly silné a cílevědomé osobnosti. Způsoby, jakými rodiče pomáhají svým dětem rozvíjet jejich hodnoty, schopnosti jsou

²⁶ GJURIČOVÁ, Šárka, a kol., *Podoby násilí v rodině*. 2000, ISBN 80-7021-416-3 s. 16–44.

²⁷ Tamtéž, s. 52–60

různé. Jeden ze základních kroků, jak správně vést své dítě, je být „odborníkem na své dítě“²⁸. Jednou z cest, jak poznat správně své dítě, je kontaktní rodičovství.

Kontaktní rodičovství je chápáno jako přístup k výchově dětí, ale není to definováno jako jasný soubor pravidel. Kontaktní rodičovství nejen o kontaktu rodiče s dítětem, není to jen o tom, aby matka kojila, nosila své dítě. Jedná se o zvláštní vztah mezi rodiči a dětmi, který mezi nimi vytváří spojení, pocit, který přitáhne dítě k rodičům jako magnet. V tomto přístupu jde spíše o otevření mysli, srdce a naslouchání potřebám dětí²⁹. Jde o to, naučit se vnímat podněty dítěte a správně reagovat.

2.5 SEDM PROSTŘEDKŮ KONTAKTNÍHO RODIČOVSTVÍ

Jako každá cesta, i kontaktní rodičovství vyžaduje určité prostředky. Pokud jsou snadnější prostředky, tak i práce je snadnější. Kontaktní rodičovství by mělo fungovat jako prostředek, který spojuje komunikaci s dítětem a napomáhá vytvořit vazbu s rodiči. Praktikování těchto sedmi prostředků kontaktního rodičovství pomáhá dětem získat další vlastnosti a výhody.

1. Vazba po porodu

Jde o první chvíle, které dítě tráví společně se svými rodiči. První období od porodu je nejdůležitějších okamžikem k vytvoření raného kontaktu. V tuto dobu se utváří přirozené, kontaktní chování dítěte a intuitivní a biologicky nastavené chování matky.

²⁸ SEARS, W., *Kontaktní rodičovství*, © Argo 2012, ISBN 978-80-257-0597-1, s.9

²⁹ Tamtéž, s. 12-13

2. Kojení

Způsob, jak poznat dítě. Někdy je nazýváno i jako čtení dítěte. Matka reaguje na signály dítěte, poznává a vytváří důvěrný vztah s ním. Mateřské hormony podporují intuici matky v péči o její dítě a pomáhají jí uvolnit se fyzicky i psychicky³⁰.

3. Nošení dětí

Vědecké výzkumy dokazují, že nošené děti méně pláčou a dokáží trávit více času v bdělé pozornosti. V tomto stavu se děti více učí poznávat své prostředí.

Tato doba je nejen pro dítě, ale i pro matku velmi důležitá, protože v době nošení se matka nejvíce učí poznávat své dítě a lépe se učí reagovat na jeho potřeby.

4. Společné spaní

Správné místo, kde by mělo dítě spát, vlastně neexistuje. Každá rodina je individuální a každý člen si najde své místo, které je pro jeho spánek příjemné. Většina dětí však nejlépe spí v blízkosti svých rodičů. Rodičům je tak umožněno trávit se svým dítětem co možná nejvíce času a poskytovat mu péči i během noci³¹.

5. Důvěra v pláč dítěte

Pláč je projevem komunikace dítěte. Jde o signál, kterým je zajišťováno přežití dítěte a vytváří rodičovské schopnosti.

6. Osobní a rodinný život, vymezení hranic

Někdy se stává, že rodiče se snaží dát svému dítěti co nejvíce, ale tím začnou zanedbávat vlastní potřeby a potřeby partnerského vztahu. Tento prostředek

³⁰ SEARS, W., *Kontaktní rodičovství*, © Argo 2012, ISBN 978-80-257-0597-1, s. 16

³¹ SEARS, W., *Kontaktní rodičovství*, © Argo 2012, ISBN 978-80-257-0597-1, s.17

učí rodiče stanovit si hranice tak, aby byli schopni vyrovnaně uspokojovat nejen potřeby dítěte, ale i jejich vlastní potřeby.

7. Pozor na „cvičitele dětí“

Jakmile mají rodiče děti, stávají se terčem dobře míněných rad od svého okolí. Každý se jim snaží radit, jak dítě správně vychovávat, jak ho učit. Snad každý rodič od svého okolí slyšel radu „nenos ho, rozmazluješ“, „nech ho brečet“. Tento způsob péče, který je často nazývaný trénování dětí, je založen na mylných předpokladech, že děti s námi manipulují, ale nekomunikují. Pokud rodiče nebudou naslouchat signálům, děti začnou ztrácet důvěru ve svých sdělovacích prostředcích a svých projevů, což způsobí mezi rodiči a dětmi odtažitý vztah. Tento prostředek učí rodiče naslouchat potřebám svých dětí, a nenaslouchat radám okolí.

Kontaktní rodičovství je víc než kojení, nošení nebo spaní. Znamená to, že rodiče vytváří schopnost citlivě reagovat na potřeby svých dětí. Čím více budou rodiče naslouchat svému dítětem a komunikovat s nimi, tím větší pouto a důvěra mezi nimi vznikne. Výchova dětí tak bude přirozenější, uvolněnější a úspěšnější³².

³² SEARS, W., *Kontaktní rodičovství*, © Argo 2012, ISBN 978-80-257-0597-1, s.18-19

3 PODPORA RODINY

Jako podporu rodiny označujeme programy, které mají pomáhat rodinám naplňovat jejich potřeby s ohledem na zájmy rodiny i okolního prostředí.

Ke zdravému vývoji potřebuje jedinec nejen uspokojení biologických potřeb, stabilní prostředí, tzn. domov a přítomnost rodičů, kteří jsou schopni jedince nejen vychovávat ale i uspokojovat jeho potřeby sociálně-psychické, jako jsou potřeba citového uspokojení, potřeba sebeuplatnění, potřeba bezpečí nebo potřeba všeobecného rozvoje. Angažovanost v rodině je oboustranná, děti se se svými rodiči ztotožňují, navzájem se podporují, spoléhají na sebe, ale také se navzájem dostávají do konfliktů.

Rodina dává každému členu pocit jistoty a bezpečí, a to bez podmínek. Pokud tak ale není, mohou v rodině vznikat problémové situace, které negativně ovlivňují duševní vývoj dítěte a dalších členů rodiny, kteří nejsou schopni tyto situace sami zvládnout. V souvislosti s těmito problémy se u rodičů i dětí mohou objevit psychické obtíže, jak jsou psychické deprivace. Odborné literatury definují psychické deprivace jako stav vzniklý následkem negativních životních situací, kde jedinci není dána příležitost uspokojovat jeho základní psychické potřeby v dostatečné míře³³.

Odborníci uvádí čtyři základní takovéto potřeby:

1. potřeba určitého množství, proměnlivosti a druhu podnětů;
2. potřeba základních podmínek pro účinné učení;
3. potřeba prvotních společenských vztahů (hlavně k matce), která umožňuje účinnou základní integraci osobnosti;
4. potřeba společenského uplatnění umožňujícího osvojit si rozličné společenské role a hodnotové cíle³⁴.

³³ VRTÍŠKOVÁ, M., *Teorie a metody sociální práce*, Tribun Brno 2011, ISBN 978-80-263-0017-5, s. 142

³⁴ MATĚJČEK, Z.; Langmeier, J., *Počátky našeho duševního života*. Praha: Panorama, 1986, ISBN 11-060-86, s.35

3.1 RODINNÁ TERAPIE

Rodinná terapie je metoda psychoterapie, tedy léčebná přístup, který se nedívá na klienta jako na jednotlivce, ale chápe ho jako součást rodinného systému. Problémy klienta dává do souvislosti s fungováním celé rodiny a snaží se najít a realizovat změny v rodině s cílem dosáhnout vymizení daného problému.

Tato terapie pracuje s rodinou jako s celým systémem. Zabývá se zvláštnostmi jedinců, ale i osobnostmi jednotlivých členů. Pracuje se širším kontextem, ve kterém se problém odehrává. Rodinná terapie vychází z předpokladu, že rodina funguje jako propojený systém, který se vzájemně ovlivňuje. Pokud má jedinec ve svém životě problémy, mohou mít příčinu v rodinném systému, rodinné dynamice, vztazích i komunikaci. A je to rodinný systém, který může změnou pohledu na daný problém svým členům pomoci jej vyřešit³⁵. Rodinná terapie představuje psychoterapii, která je zaměřena na způsob interakce v rodině. Cílem terapie je dosažení jasné komunikace, definice rolí členů rodiny a jejich odpovědnosti, stanovení jasných hranic mezi jednotlivci a jinými subsystemy rodiny.

V rodinné terapii se schází rodina s terapeutem s cílem najít řešení problémů rodiny. Rodina je zde chápána nejen z hlediska biologické pokrevnosti či právního vymezení, ale rodinou se při terapii rozumí všechny jedinci, která daná rodina považuje za své. Takže se zde pracuje i s partnery dospívajících členů, příbuznými členy rodiny, ale i blízkými přáteli.

3.1.1 INDIKACE RODINNÉ TERAPIE

- Rodina neplní některou z jejích funkcí, která je pro členy životně důležitá;
- Porucha je využívána jako náhradní způsob k existenci rodiny;
- Porucha je podmíněna způsobem života rodiny.

³⁵ PRESSLEROVÁ, P., *Co je rodinná terapie a rodinné poradenství*, [online], [2016-01-25], Dostupné z: <https://sancedetem.cz/co-je-rodinna-terapie-rodinne-poradenstvi>

3.2 SOCIÁLNÍ PRÁCE S RODINOU

Práce s rodinou je spojována s rodinnou terapií. I přesto, že tyto dvě disciplíny jsou mnohdy spolu spojovány, je nutné sociální práci s rodinou a rodinnou terapií od se odlišit. Rozdíl mezi těmito dvěma disciplínami je, zda se pracuje s problémem nebo poruchou. Pokud se v rodině objeví problém jako ztráta zaměstnání, ohrožení rodiny chudobou, jeden rodič se ocitne ve výkonu trestu, bude to sociální pracovník, který bude rodině pomáhat zvládnout těžkou životní situaci. Naopak, pokud se v rodině objeví nějaká porucha u člena rodiny (rodina ve velmi vážné krizi – např. závislost jednoho člena na alkoholu, rodiny se členem s duševní poruchou), bude to právě terapeut, který vykovává rodinné terapie bude s rodinou hledat řešení dané poruchy.

Práce s rodinou je založena na faktu, že klientem je celá rodina, i přesto, že se může pracovat pouze s jednotlivcem. Od prvního kontaktu s rodinou nebo jednotlivcem se využívají zásady v rámci ostatních metod sociální práce, a to:

- empatie (vcítění se do druhého);
- akceptace (přijímání a respekt);
- kongruence (opravdovost).

Dalšími zásadami vztahu sociální pracovník – rodina, lze řadit i flexibilitu, tvořivost, trpělivost, dodržování etických zásad (např. mlčenlivost) a dodržování základních zásad společenského chování³⁶.

3.3 SANACE RODINY

Sanace rodiny je jednou z oblastí sociální práce, která je zaměřena na pomoc rodinám, kde je ohrožen vývoj dítěte. Tato sociální oblast spočívá ve spolupráci rodiny s odborníkem, tedy sociálním pracovníkem, která je založena různých preventivních opatření, které mají pomoc rodinám zachovat si jejich funkci a zachování rodiny jako celku.

³⁶ CHRENKOVÁ, M., *Sociální práce s rodinou*, © Ostravská univerzita v Ostravě, Fakulta sociálních studií, Ostrava 2015, ISBN 978-80-7464-809-0, s.19-23

Sanace rodiny je jakýsi soubor opatření sociálně právní ochrany dětí, sociálních služeb a dalších opatření a programů, které jsou ukládány rodičům dětí, u kterých byl jejich vývoj ohrožen a musely být tak odebrány rodičům a umístěny mimo rodinu³⁷.

Cílem Sanace rodiny:

- předcházet nebo eliminovat příčiny a rizika ohrožení vývoje dítěte, poskytnout rodičům i dětem pomoc a podporu k zachování rodiny;
- pomoc rodičům posílit jejich rodičovské dovednosti;
- pomoc rodičům osvojit si rodičovské návyky.

Naplnění těchto cílů je závislé na mnoha faktorech, které ovlivňují nejen míru ohrožení dítěte v rodině, ale i úspěšnost plnění funkcí rodiny. Při sestavování sanačního plánu musí sociální pracovník s těmito faktory pracovat a počítat s nimi.

Rizikové faktory rodiny:

- Rodiče, kteří vyrůstali v nevhodném rodinném prostředí (mimo vlastní rodinu, ústavní péče);
- Rodiny, kterým již bylo odebráno některé z jejich dětí;
- Rodiče s nižší úrovní vzdělání;
- Rodiče závislé na návykových látkách;
- Rodiče s jinými patologickými jevy³⁸.

3.4 DALŠÍ SOCIÁLNÍ SLUŽBY PRO RODINY S DĚTMI

Sociální služba je definována jako činnost, která zajišťuje pomoc a podporu osobám, kteří jsou ohroženi nějakou nepříznivou sociální, situací, událostí (chudoba, nemoc, invalidita, ...). Podmínky pomoci a podpory sociálních služeb jsou upraveny v zákoně

³⁷ VRTÍŠKOVÁ, M., *Teorie a metody sociální práce*, Tribun Brno 2011, ISBN 978-80-263-0017-5, s. 142

³⁸ Tamtéž, s.142.

č. 108/2006 Sb., o sociálních službách. Tento zákon upravuje veškeré podmínky pro výkon činnosti sociálních služeb, vymezuje základní předpoklady pro výkon povolání sociálního pracovníka a pracovníka v sociálních službách, a dále jsou v zákoně vymezeny druhy sociálních služeb a formy pomoci³⁹.

3.5 SOCIÁLNĚ AKTIVIZAČNÍ SLUŽBY PRO RODINY S DĚTMI

Sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi patří mezi sociální služby, které lze poskytovat v přirozeném prostředí klienta za účelem dosažení žádoucích změn, které mají podpořit fungování rodiny. Tyto služby poskytují terénní programy, které jsou zaměřeny na intenzivní spolupráci s rodinami v sociálně vyloučených lokalitách formou sociálně aktivizačních služeb pro rodiny s dětmi.

Tyto služby jsou vymezeny v již zmiňovaném zákoně č.108/2006 Sb., o sociálních službách, jako služby terénní, popřípadě ambulantní služby. Služby jsou zaměřeny na rodiny, kde je ohrožen vývoj dítěte v důsledku dopadů krizové sociální situace, kterou rodiče nedokážou sami bez pomoci zvládnout, a u kterého se mohou objevit další rizika ohrožení jeho vývoje⁴⁰.

Služba se velmi efektivně osvědčuje jako prevence „odebírání dětí“. Charakteristické pro tyto služby je jejich časová náročnost, protože pracovník nejdříve musí získat důvěru rodiny a poté může následovat spolupráce pro zlepšení nepříznivé sociální situace, ve které se rodina nachází⁴¹.

Cílem této sociální služby je poskytnout rodině pomoc a podporu tak, aby rodina byla schopna samostatně fungovat ve společnosti, naučit nebo navrátit rodičům jejich rodičovské kompetence pro zajištění bezpečného a podnětného prostředí pro zdravý

³⁹Zákon č.108/2006 Sb., o sociálních službách, [online], © Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2006-108>

⁴⁰ CHOVANCOVÁ, J. *Sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi*, [online], © [2021], Dostupné z: <https://www.socialni-zaclenovani.cz/oblasti-podpory/socialni-sluzby/socialne-aktivizacni-sluzby-pro-rodiny-s-detmi/>

⁴¹ Tamtéž.

vývoj dítěte, navrátit rodičům schopnost uplatňovat jejich společenské normy, povinnosti včetně vzdělávacího procesu dětí. Služba se při své činnosti zaměřuje na vztahy v rodině, na péči o děti, bytové podmínky rodiny, finanční situaci rodiny a také na vzdělávání dětí. Služba je poskytována bezplatně⁴².

⁴² CHOVANCOVÁ, J. *Sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi*, [online], © [2021], Dostupné z: <https://www.socialni-zaclenovani.cz/oblasti-podpory/socialni-sluzby/socialne-aktivizacni-sluzby-pro-rodiny-s-detmi/>

4 VZDĚLÁVÁNÍ RODIČŮ

V dnešní době se společnost potýká s narůstajícími problémy dětí a mladistvých. Odborníci věnující se statistikám, které ukazují na nárůst dětí potýkající se s psychickými problémy, poukazují na chyby rodičů při výchově. Když se dětem nedaří ve škole, učitelé a vedení školy tvrdí, že je to vina rodičů a jejich špatné výchovy. Všichni obviňují rodiče. Ale kdo rodiče vzdělává? Kdo rodičům nabízí pomoc? Kde se rodiče mohou dozvědět, co dělají při výchově špatně a jak to napravit⁴³?

4.1 VZDĚLÁVACÍ PROGRAM PRO RODIČE

Uznávaný americký psycholog, průkopník a metodik pro řešení problémů rodičů ve výchově Thomas Gordon je autorem devíti knih, které zahrnují různé návody pro rodiče, jak zvládat výchovu dětí.

4.1.1 PROGRAM PARENT EFFECTIVENESS TRAINING

Gordon vytvořil v roce 1962 vzdělávací program pro rodiče „Parent Effectiveness Training“ (v překladu *Výchova bez poražených*). Cílem a posláním tohoto programu je rozvoj komunikace v mezilidských vztazích, vzdělávání rodičů, učitelů a dalších institucí. Program je zaměřen na rozvoj dovedností a komunikaci mezi rodiči a dětmi, učiteli tak, aby výchova dětí byla co nejvíce úspěšná.

Jedná se o školící program, který umožňuje rodičům získat nové specifické dovednosti, díky kterým komunikace mezi rodiči a dětmi zůstává průchozí v obou směrech. V programu se rodiče učí, jak řešit problémy mezi nimi a dětmi novým způsobem tak, aby řešení vedlo k posílení vzájemného vztahu⁴⁴.

⁴³ GORDON, Thomas. *Výchova bez poražených*, © Malvern 2012, ISBN 978-80-87580-06-6, s.14-15

⁴⁴ Tamtéž, s. 14-15.

Jedna z Gordonových knih „Výchova bez poražených“ je sepsána na základě zkušeností rodičů, kteří se zúčastnili školicího kurzu a v které Gordon popisuje a dává rodičům návody, jak zvládat problémy mezi nimi a dětmi. Kniha obsahuje různé názory a zkušenosti z kurzu a názorně a srozumitelně popisuje různé postupy, jak komunikovat s dětmi a posílit spolupráci mezi rodiči a dětmi. Kniha rodičům odpovídá na otázky:

- Jak se vyhnout ústupkům dětem při výchově;
- Jak dětem naslouchat, aby ochotně s rodiči mluvili;
- Jak s dětmi mluvit, aby naslouchaly rodičům;
- Jak naučit děti řešit vlastní problémy;
- Jak řešit konflikty, tak, aby nikdo nebyl poražen.

4.1.2 PROGRAM SCHOLA EMPIRICA

V roce 2003 vznikla nezávislá, nevládní organizace Schola Empirica, která realizuje mezinárodní i národní vzdělávací projekty pro rodiče, školy a další instituce se záměrem vzdělávání a přispívání ke zkvalitňování veřejné politiky, zlepšení společenského klimatu a občanského soužití. Cílem této organizace je podporovat rodiče a další výchovné činitele tak, aby byli schopni dát dětem tu nejlepší možnou péči a výchovu. V organizaci se vychází ze zahraničních vědeckých poznatků, ověřených přístupů a postupů, které jsou dále upraveny pro podmínky v České republice⁴⁵.

Organizace vytvořila pro rodiče vzdělávací program Metodika „Dobrý začátek“ pro rodiče, který podporuje a vede rodiče k pozitivnímu rodičovství a budování partnerského vztahu s dětmi. Program je zaměřen na:

- Rozvoj nekonfliktní komunikace a řešení problémů;
- Učení rodičů pozitivnímu přístupu ve výchově;
- Rozvoj přátelských vztahů s dětmi a dospělými;

⁴⁵ SCHOLA EMPIRICA, *projekt metodika dobrý začátek*, [online], © [2021], Dostupné z: <https://www.scholaempirica.org/matrske-skoly/metodika-dobry-zacatek/>

- Vedení dětí k samostatnosti;
- Učení rodičů předcházet potížím v chování dětí a zvládat vztek a odpor dětí.

Program je založen na 4 hlavních principech:

- Princip věnování pozornosti;
- Princip stanovení hranic;
- princip chválení – přehlížení;
- samostatné řešení problémů a konfliktů dítětem⁴⁶.

4.2 JAK BÝT DOBRÝM RODIČEM

Cílem rodičů a jejich výchovy je plnit nemožný úkol, a to vychovat děti, které by sami o sobě nikdy nepochybovaly. Takový život ale neexistuje. Pokud se rodiče snaží chránit své děti před skutečnými zážitky běžného života, jen ho oslabují a vychovávají z něj více zranitelnou osobnost, která nebude v životě schopna chránit své zájmy, hodnoty a své zdraví. Děti naopak potřebují naučit se reagovat na všechny podněty okolního světa, na ty dobré i špatné. Je důležité, aby rodiče podporovaly své děti v rozvoji jejich vlastních osobnostních rysů, zájmů, předpokladů⁴⁷.

Proto, aby taková výchova byla naplněna, je důležité, aby se rodiče naučili vnímat všechny potřeby svých dětí, nejen ty fyzické, ale i psychické.

Psychické potřeby dětí, které vyjadřují svým chováním:

- Láska;
- Svoboda vyjádření;

⁴⁶ Schola Empirica, *projekt metodika dobrý začátek*, [online], © [2021], Dostupné z: https://www.scholaempirica.org/rodice/metodika-dobry-zacatek-pro-rodice/#_principy

⁴⁷ ALDORTOVÁ, N., *Vychováváme děti a rosteme s nimi*, Translation © Eva Sedláčková 2010, ISBN 978-80-7252-287-3, s. 221

- Samostatnost a moc;
- Emocionální bezpečí;
- Sebevědomí.

Pokud jsou tyto potřeby u výchovy dětí naplněny, vytvoří se pevný základ, který napomáhá rodičům rozvíjet u jejich dětí potenciál a děti jsou schopni vnímat a prožívat jejich vnitřní sílu a spokojenost nejen se sebou, ale i s ostatními lidmi.

4.3 KDYŽ RODIČ ZMĚNÍ SÁM SEBE

Rodičovství je v naší společnosti vnímáno jako způsob, jak ovlivnit růst a správný vývoj dítěte. Rodičovstvím se často míní „vychovávání dětí“, protože jsou to právě děti, kteří se mají přizpůsobovat rodičům. Přesto každý rodič ví, že i ve vztazích ať už s partnerem, kolegou, šéfem nebo kamarádem vznikají situace, které musí on sám změnit, aby se předešlo konfliktům a byl udržen vztah zdravý. A proto i rodiče mohou změnit své postoje a chování vůči svým dětem proto, aby se předcházelo konfliktům v rodině⁴⁸.

Studie dokazují, že existuje souvislost mezi tím, nakolik člověk přijímá sám sebe a nakolik přijímá druhé. Nakolik člověk přijímá svoji osobnost, natolik přijímá druhé.

Rodiče, kteří uspokojují vlastní potřeby a přijímají sami sebe, nepotřebují uspokojovat své potřeby skrze své děti. Takoví rodiče přijímají své děti jako plnohodnotné jedince, respektují jejich práva, zájmy a hodnoty. V takové rodině pak vyrůstá dítě, kterému je poskytována výchova pro zdravý duševní vývoj a které je schopné začlenit do společnosti⁴⁹.

⁴⁸ GORDON, Thomas. *Výchova bez poražených*, © Malvern 2012, ISBN 978-80-87580-06-6, s. 267

⁴⁹ GORDON, Thomas. *Výchova bez poražených*, © Malvern 2012, ISBN 978-80-87580-06-6, s. 268

PRAKTICKÁ ČÁST

5 METODOLOGIE VÝZKUMU

V následující části bakalářské práce je možné přechít si vymezený cíl celého výzkumu, na kterém je bakalářská práce založená, a to včetně výzkumných otázek, je odpovězeno vyhodnocením dat získaných pomocí výzkumné metody. Je zde popsána metoda výzkumu, prostřednictvím které je výzkum realizován, a také respondenti, kteří byli pro výzkum vybráni. Nakonec bude následovat shrnutí výsledků společně s odpověďmi na výzkumné otázky.

5.1 KVALITATIVNÍ VÝZKUM

Kvalitativní výzkum je mnoha odborníky chápán jako doplněk tradičních výzkumných strategií. Tento výzkum postupně získal ve vědách rovnocenné postavení s ostatními formami výzkumu⁵⁰.

Významný metodolog Creswell (1998) definoval kvalitativní výzkum jako „*proces založený na metodologických tradicích zkoumání sociálního nebo lidského problému. Výzkumník vytváří kompletní obraz, analyzuje různé typy textů, informuje o názorech respondentů výzkumu a provádí zkoumání v přirozených podmínkách*“⁵¹.

Mezi základní metody kvalitativního přístupu patří pozorování, rozhovor, analýza videí a videozáznamů a analýza dokumentů a textů. Kvalitativní výzkum je prováděn pomocí delšího kontaktu výzkumníka s respondentem, při kterém zároveň probíhá sběr dat a jejich analýza a díky kterému výzkumník získává přehled o předmětu zkoumání⁵². Práce výzkumníka je tedy někdy srovnávána s prací detektiva.

⁵⁰ HENDL, J., *Kvalitativní výzkum*, Praha: Portál, 2008, ISBN 978-80-262-0219-6, s, 47

⁵¹ Tamtéž, s.48

⁵² Tamtéž, s.50

5.1.1 ODŮVODNĚNÍ VOLBY VÝZKUMNÉHO PŘÍSTUPU

Důvodem zvolení kvalitativního přístupu k realizaci výzkumné části bakalářské práce byla charakteristika zvoleného přístupu. Kvalitativní přístup je založený na sběru dat pomocí intenzivního a delšího kontaktu s terénem, respondenty či skupinou respondentů. Dalším důvodem byly přednosti kvalitativního přístupu, které napomáhají výzkumníkovi získat podrobný popis a pohled na výzkumné otázky při zkoumání respondentů, možnost studie procesů a navrhování teorií, průzkum fenoménů v přirozeném prostředí a možnost reagování na místní situace a podmínky⁵³.

5.1.2 CÍL VÝZKUMU

Cílem výzkumu je zjistit chyby při výchově dítěte ze strany rodičů. Dalším, dílčím cílem bakalářské práce je analyzovat hlavní hlediska výchovy dítěte v rodině a vliv chování rodičů na vývoj a chování dítěte.

5.1.3 ZVOLENÁ METODA KVALITATIVNÍHO PŘÍSTUPU

Pro sběr dat k vytvoření a zhodnocení výzkumu je zvolena metoda strukturovaného rozhovoru a kazuistiky a následná analýza zjištěných dat.

Polostrukturovaný rozhovor, který je někdy také nazýván jako rozhovor s návodem obsahuje seznam otázek, se kterými se během realizace rozhovoru výzkumník seznamuje a které jsou sestaveny pro zjištění dat výzkumného tématu. Tento typ rozhovoru dává výzkumníkovi možnost formulovat otázky dle dané situace a zároveň dává možnost co nejvýhodněji využít čas pro rozhovor. Pomáhá k udržení zaměření tématu, ale zároveň je zde dovoleno respondentovi uplatnit vlastní zkušenosti⁵⁴.

⁵³ HENDL, J., *Kvalitativní výzkum*, Praha: Portál, 2008, ISBN 978-80-262-0219-6, s. 50

⁵⁴ HENDL, J., *Kvalitativní výzkum*, Praha: Portál, 2008, ISBN 978-80-262-0219-6, s. 174

Kazuistika je jednou z metod kvalitativního přístupu, která je často nazývána jako případová studie. V této metodě výzkumník sbírá velké množství dat od respondenta nebo respondentů a snaží se zachytit složitost výzkumného případu, popis vztahu a jejich celistvost. Výzkumník předpokládá, že prozkoumáním výzkumného případu lépe porozumí jiným podobným výzkumným případům⁵⁵.

5.1.4 VOLBA RESPONDENTŮ

Hlavní soubor respondentů pro sběr dat tvoří rodiče. Volba těchto respondentů je založena na principu získání co nejdůležitějších a nejpřesnějších informací k dané problematice pro tvorbu analýzy dat a zhodnocení výzkumných cílů.

5.2 SBĚR A KÓDOVÁNÍ DAT

Jak již bylo zmíněno, pro realizaci výzkumu byla vybrána metoda polostrukturovaného rozhovoru a následné zpracování kazuistik. Rozhovory probíhali s rodiči (ženami i muži) různých věkových kategorií s různým vzděláním. Rozhovory probíhali převážně mimo jejich rodinné prostředí. Toto prostředí bylo vybráno se záměrem poskytnout rodičům příjemné neutrální prostředí, a to z důvodu, aby při realizaci rozhovorů nebyli ovlivněni atmosférou „domova“. Čas rozhovoru byl průměrně 60 minut. Při sběru dat rodiče odpovídali na otázky:

- Věk a rodinný stav rodičů;
- Dosažené vzdělání rodičů a jejich současné zaměstnání;
- Počet dětí;
- Bytové podmínky rodiny;
- Dětství rodičů a jejich výchova;
- Současná výchova dětí rodičů;

⁵⁵ HENDL, J., *Kvalitativní výzkum*, Praha: Portál, 2008, ISBN 978-80-262-0219-6, s. 102

- Kolik času tráví/trávili rodiče se svými dětmi;
- Jestli jsou si vědomi nějakých chyb při výchově jejich dětí;
- Jak se rodiče snaží/snažili ovlivnit vývoj a chování svých dětí;
- Co rodiče chtějí nebo by udělali ve výchově svých dětí jinak.

5.3 KAZUISTIKY

5.3.1 KAZUISTIKA Č.1

Respondent č. 1, se kterým byl veden rozhovor pro získání dat k výzkumu je žena ve věku 30 let s vysokoškolským vzděláním. Tato žena je vdaná a má jedno dítě ve věku 4 let. Žije v rodinném domě se svojí rodinou a rodiči manžela. Má jednoho mladšího bratra.

Při rozhovoru žena uvedla, že její dětství bylo složité, protože v době jejího dětství neměli rodiče mnoho finančních prostředků, a tak museli rodiče trávit mnoho času v zaměstnání. Navíc se její mladší bratr narodil se zdravotními problémy (respondentka nechce blíže specifikovat), takže většina volného času rodiče byla věnována bratrovi.

Dětství hodně času trávila s přáteli nebo u své babičky, ke které se snažila jezdit každý víkend. Dále respondentka uvádí, že v dětství byl na ní rodiče hodně tlačili, aby se dobře učila. Sama říká, že jí učení šlo velice dobře, ale velký tlak rodičů jí byl nepříjemný a byl psychicky velmi náročný. Uvádí, že za špatné známky byla trestána. Ale učení musela většinou zvládat sama bez pomoci rodičů, a bratrovi, když byl ve škole, musela také hodně pomáhat s úkoly, jelikož její matka přes den hodně spala (v zaměstnání pracovala převážně v noci) a otec měl střídavé směny.

V době jejího studia na střední škole musela respondentka chodit pracovat do zaměstnání, kde pracovala její matka, aby si vydělala nějaké finance na studia, protože finanční situace rodiny nebyla stále moc dobrá. Když se chtěla respondentka zúčastnit školních kurzů, musela si opatřit finance sama z brigády. Ve dne chodila do školy a v noci chodila do zaměstnání s její matkou (pracovali v nedaleké pekárně).

Momentálně respondentka vychovává jedno dítě ve věku 4 let společně s manželem. Respondentka uvádí, že se svému dítěti snaží dát výchovu na domluvě. Nechce mu dát výchovu, jakou měla ona sama, založenou na trestech. Snaží se naslouchat svému dítěti, vše mu vysvětlovat. S dítětem tráví veškerý svůj volný čas. Snaží se rozvíjet u svého dítěte veškeré jeho kognitivní schopnosti, ale zároveň chce, aby dítě poznávalo svět vlastního očima a získávalo vlastní zkušenosti. S mateřskou školou svého dítěte komunikuje dobře, snaží se, aby se dítě účastnilo veškerých aktivit, které jsou v mateřské škole pořádány. Když je pořádána akce i pro rodiče, snaží se aktivně také účastnit, pokud ji to zaměstnání dovolí. Když ne, po domluvě s manželem se účastní alespoň jeden z rodičů. Vztah s manželem má respondentka harmonický. Dobře spolu komunikují a snaží se vytvářet pozitivní rodinné prostředí pro sebe i své dítě.

Při rozhovoru byla respondentce položena otázka, jestli si uvědomuje nějakých chyb ve výchově svého dítěte. Odpověděla, že asi největší chyba při výchově je, že je na své dítě až příliš hodná. Občas si všimá, že je to právě dítě, které určuje pravidla. Ale respondentka se snaží s tímto problémem pracovat a doufá, že do budoucna se jí podaří tuto chybu odstranit. Uvádí, že ji naštěstí ji hodně pomáhá manžel a pedagogové v mateřské škole, kteří ji dávají rady, jak se postupně zdokonalit ve výchově dítěte.

5.3.2 KAZUISTIKA Č.2

Druhý rozhovor byl veden se ženou ve věku 47 let středním odborným vzděláním. Tato respondentka je vdaná a má dvě děti ve věku 28 a 23 let. Žije s manželem a synem v rodinném domě. Respondentka má dvě starší sestry.

Dětství respondentka popisovala jako pěkné, ale velmi přísné. V rozhovoru respondentka uvedla, že její rodiče na ní neměli moc času, trávili hodně pracovali a ve volném čase pomáhali starším sestrám, protože ty už začínaly zakládat vlastní rodiny a domácnosti. Téměř celé dětství respondentka musela hodně pracovat a pomáhat nejen rodičům, ale i sestrám. Komunikace s rodiči byla spíše směřována na příkazy a zákazy. Vzpomíná, jak byla hodně trestaná, když neposlechla své rodiče, jak ji starší sestry dělaly „naschvály“. Na dětství klientka nerada vzpomíná.

Momentálně má respondentka již obě děti dospělé, které vedou vlastní život. Jejich výchovu se snažila zaměřit na výchovu komunikativní. I když si sama uvědomuje, že byla přísná matka, ale vše dle jejich slov dělala pro dobro svých dětí, aby je řádně připravila na život. Pokud to šlo, snažila se se svými dětmi trávit veškerý svůj volný čas, jelikož ona sama čas se svými rodiči moc netrávila. Celou výchovu dětí se snažila, i s manželem zakládat na domluvě, na vzájemné komunikaci. I když sama přiznává, že ne vždy se jí tak dařilo. Byly chvíle, kdy si sama respondentka uvědomovala, že používala přísnou výchovu jako měla ona sama od svých rodičů, i když to tak ona sama nechtěla.

Ekonomická situace rodiny nebyla ideální, oba rodiče musely trávit mnoho času v zaměstnání a často pro ně bylo náročné sladit výchovu s péčí o domácnost. Ale oba rodiče se hodně snažili vyvarovat se chyb ve výchově a snažili se naslouchat rad nejen ze strany vzdělávacích zařízení, ale i jejich okolí. Respondentka uvedla, že největší chybou při výchově byla nedostatečná péče o starší dítě. Když starší dítě bylo ve věku, kdy bylo schopné matce pomáhat, hodně toho zneužívala a vyžadovala pomoc i s péčí o mladší dítě. Teď respondentka ví, že by tak nečinila, a snažila se péči spravedlivě rozdělit mezi obě děti. Na své, teď už dospělé děti, je ale moc pyšná a hrdá, jelikož z nich vyrostly talentované, cílevědomé osobnosti, které se o sebe dokážou postarat a vedou spořádaný život.

5.3.3 KAZUISTIKA Č.3

Další rozhovor pro zpracování výzkumu byl veden s mužem ve věku 57 let se středním odborným vzděláním. Respondent má dvě děti ve věku 23 a 28, ženatý a žije v rodinném domě s manželkou a synem. Má jednu mladší sestru.

Respondent popisuje dětství jako spokojené, i když velmi složité. Jeho otec na něj neměl v dětství moc času a byl závislý na alkoholu. Veškerá péče o domácnost a výchovu dětí byla na matce. Od otce byl respondent (i jeho mladší sestra) často fyzicky trestaný nejen za neúspěchy ve škole, ale i čas s přáteli. Jelikož se mu otec nevěnoval, často se musel respondent učit sám poznávat svět a učit se vědomostem a schopnostem. Matka musela mnoho času trávit v zaměstnání, aby uživila rodinu, protože otec dle slov

respondenta veškeré finance propil. I tak se ale matka snažila trávit volný čas s dětmi. Zapojovala je do domácích činností, snažila se jim práci vysvětlovat formou her, na což respondent velice rád vzpomíná. Se sestrou měli pěkný vztah, navzájem si pomáhali a trávili spolu mnoho času.

Respondent má teď už dospělé děti, ale výchovu popisuje jako úspěšnou. Snažil se dát dětem stejnou výchovu, jakou měl on sám od jeho matky. Trávil s dětmi veškerý volný čas, vše se jim snažil vysvětlovat a pomáhal jim rozvíjet jejich schopnosti, ale zároveň se v nich snažil vzbuzovat vlastní zájem o začlenění do společnosti a aby si každý z dětí našel své místo v životě. Sám tvrdí, že chybu ve výchově si uvědomuje, a to, že byl na děti někdy až příliš hodný. Jelikož měl ze strany jeho otce výchovu založenou a trestech fyzických i psychických, on sám na své děti nikdy nekřičel a nikdy své děti netrestal. To mělo za následek časté hádky s jeho manželkou, protože často byla právě matka přísná na své děti a výchova tedy nebyla jednotná. Ale na své děti je pyšný. Výchovu svých dětí popisuje jako úspěšnou, jelikož výchovou bylo dosaženo cíle. Vidí své dospělé děti jako silné osobnosti, které dokážou být samostatné, vedou spořádaný život.

5.3.4 KAZUISTIKA Č. 4

Další respondent, který se zúčastnil výzkumu je žena ve věku 53 let se středním vzděláním. Tato žena je rozvedená, žije v bytě a má 3 děti ve věku 19, 23 a 33 let. Sourozence nemá.

Respondentka popisuje své dětství jako hezké, vzpomíná na něj velice ráda, i když měla přísnou matku. Matka ji v dětství hodně věcí zakazovala, nekomunikovala, vždy musela respondentka poslouchat a neměla prostor pro vyjádření svých názorů pocitů a přání. Ale i tak popisuje matku jako tu, která se snažila respondentce poskytnout co nejvíce zkušeností nejen v kultuře, ale i sportu a dalších aktivit. Respondentka ráda vzpomíná, jak s matkou navštěvovaly divadla, kina, jak spolu sportovaly a navštěvovaly další různé akce, kde trávily čas spolu.

Dále v rozhovoru uvedla, jak ráda vzpomíná na svoji babičku, která ji často musela hlídat, když na respondentku neměla matka čas kvůli zaměstnání, jelikož žili bez otce. S babičkou a dědou jezdili často na chatu k řece Sázavě, kde respondentka získávala spolu s jejím bratrancem znalosti a vědomosti o přírodě, které jim předával jejich dědeček.

Výchovu svých třech dětí respondentka pospala jako dobře zvládnutou. U prvního dítěte si respondentka uvědomila spoustu chyb, které dělat nechtěla. Nikdy nechtěla například jednat z „pozice moci“. Nechtěla svým dětem dát výchovu a používat stejné metody ve výchově, jakou měla ona sama, založenou na zákazech a příkazech. U dalších dětí si respondentka své chyby uvědomila a změnila je. Proto výchova druhého a třetího dítěte byla založena na komunikaci, důvěře a otevřenosti. Chtěla jít svým dětem příkladem, a proto nejdříve změnila mnoho věcí u sebe. Se svými dětmi trávila mnoho času a tráví i teď, i přesto, že jsou její děti už dospělé. Dále uvádí, že komunikace se školou probíhala vždy velice dobře, ale vždy si respondentka vyjasnila oboustranné priority s dětmi, a až poté se školou.

Její děti si dnes umí nastavit vlastní hranice, tak, aby nikomu neublížily, dokáží poskytnout pomoc druhým, vážit si sebe samotných i druhých. Na své děti je velice pyšná, a hlavně na to, že dokázala změnit sama sebe tak, aby v rodině panovala láska, úcta a vzájemná pomoc.

5.3.5 KAZUISTIKA Č. 5

Další rozhovor pro sběr dat k výzkumu poskytla respondentka ve věku 80 let s maturitním vzděláním. Žena je svobodná, žije v bytě a má jedno dítě ve věku 54 let. Má tři sourozence.

Své dětství popisuje jako velmi krásné. Vzpomíná na své prarodiče, kteří žili na venkově. Jezdili k nim s celou rodinou v každý volný čas. Rodiče respondentky hodně pracovaly, v jejím dětství byla pracovní i sobota, a tak mohla s rodiči trávit čas pouze v neděli. Výchovu měla respondentka velice přísnou. Musela se sourozenci hodně pomáhat v domácnosti, věnovat se škole, protože její rodiče hodně dbali na vzdělání všech dětí v rodině, a tak neměla moc volného času na kamarády. Rodiče nastavily

jasná pravidla, které se musely dodržovat a za porušení byly děti trestány. Rodiče respondentky zakládaly výchovu na respektu a úctě starších. Podle respondentky nebylo možné s rodiči moc komunikovat o přáních a potřebách dětí, celá výchova byla zakládána pouze na poslušnosti. Ale i přesto respondentka ráda vzpomíná na její dětství a je svým rodičům vděčná za výchovu, jaká ji byla poskytnuta.

Výchovu svému dítěti respondentka poskytla stejnou, jakou měla ona sama. Její dítě bylo vychováváno přísně, bez vzájemné komunikace. Ve výchově byly nastaveny hranice, které musely být dítětem dodržovány, a za nekázeň následoval trest. Uvádí, že volný čas si dítě muselo zasloužit, třeba za dobré známky nebo pomoc v domácnosti. Pokud bylo vše podle pravidel, byla dítěti poskytnuta odměna v podobě výletů.

Dle respondentky poskytla dítěti výchovu pro přípravu na život, ale sama si teď uvědomuje chyby, které při výchově udělala. Teď, když už má dítě dospělé, ví, že by výchovu založila hlavně na komunikaci, důvěře a vzájemném respektu. Uvědomuje si, že svému dítěti málo naslouchala, nehleděla příliš na jeho potřeby, ale na potřeby své a společnosti. Ale za své chyby se svému dítěti omluvila a na své dítě je hrdá.

5.3.6 KAZUISTIKA Č. 6

Pro sběr dat k výzkumu poskytl rozhovor respondent ve věku 43 let se středním vzděláním. Respondent žije v rodinném domě s rodinou a jeho rodiči. Má jedno dítě ve věku 4 let. Sourozence nemá.

Vychovávala ho převážně matka, protože jeho otec jezdil na služební cesty a vracel se jen na víkendy. Často chodili s matkou navštěvovat babičku, kde si mohl hrát s jeho mladšími bratřenci. Když byl starší hodně musel pomáhat u babičky na statku, kde bylo mnoho práce a musely být zapojeni i děti. Musel chodit pomáhat na pole, byl zapojen do každodenního chodu na statku, ale rád na to vzpomíná, jelikož si z práce společně s bratřenci vytvořili vždycky zábavu. Když měl volnou chvíli, snažil se být hodně s kamarády. Často také vzpomíná na výlety, na které jezdili s rodinou. Jeho výchovu popisuje jako hezkou, protože měl moc pěkný vztah s maminkou. Když byl jeho otec na pracovních cestách, s maminkou si hodně vyprávěli, snažil se ji hodně pomáhat i

s domácími pracemi. Uvádí, že ze strany maminky měl výchovu spíše přátelskou, ale ze strany otce byla výchova o trestech, zákazech a příkazech. Proto byly víkendy pro respondenta hodně stresující, to se totiž otec vracel ze zaměstnání a byl na respondenta hodně přísný.

Výchovu svého dítěte se snaží respondent zakládat na komunikaci a důvěře. Chce své dítě vychovávat bez trestů a příkazů, jelikož respondent zakládá názor, že vychovávat na základě trestů způsobuje dítěti „trama“, které si sebou nese celý život. Je vhodnější dítě nechat dělat chyby, aby se z nich mohlo učit, co je správné a co špatné. Výchova dítěte by podle názoru respondenta měla obsahovat hlavně vysvětlování, ukazování dítěti, jak se správně chovat a jednat, aby bylo schopné začlenit se do společnosti. To vše se snaží své dítě naučit tím, že mu bude respondent vzorem. Respondent si zatím žádnou chybu ve výchově neuvědomuje, ale uvádí, že největší chybu, jakou by mohl udělat, že by se svému dítěti dostatečně nevěnoval a nechce upřednostnit zaměstnání před vlastním dítětem, jako to dělal jeho otec, jelikož pro jeho otce byla důležitější kariéra než čas strávený s respondentem. Dále uvádí, že chyba ve výchově dětí je jednat s dítětem z pozice moci, ukládat dítěti hranice, příkazy a tresty.

5.4 VYHODNOCENÍ VÝZKUMU

Pro vyhodnocení výzkumných cílů bylo potřeba postupovat řádně dle základních teorií a metod kvalitativního výzkumu podle Hendla (2008), který byl pro realizaci výzkumu zvolen.

V prvním kroku bylo nezbytné sestavit otázky pro rozhovor s respondenty tak, aby bylo možné z jejich odpovědí zhodnotit výzkumný cíl. Pokládané otázky měly zjistit nejen jakou výchovu dávají respondenti svým dětem, ale i jakou výchovu měly respondenti oni od svých rodičů.

Druhým krokem byla samotná realizace rozhovorů s rodiči, kteří byla jako respondenti vybráni pro uskutečnění výzkumu a kteří souhlasili s rozhovory souhlasili na základě informací o průběhu výzkumu a jejich anonymitě.

Dalším krokem bylo vypracování kazuistik z realizovaných rozhovorů. Kazuistiky obsahují popis konkrétních zkoumaných případů.

5.4.1 ZHODNOCENÍ HLAVNÍHO VÝZKUMNÉHO CÍLE

Cílem výzkumu bylo zjistit chyby při výchově dětí ze strany rodičů. Z realizovaných rozhovorů a následných kazuistik bylo zjištěno, že:

- Největší chyba rodičů ve výchově je použití autoritářského stylu výchovy nebo naopak liberálního stylu výchovy.

Graf č. 1: Největší chyby rodičů

- 4 respondenti, kteří se zúčastnili výzkumu, považují za největší chybu ve výchově dětí používání autoritářského stylu výchovy.
- Respondent č. 1 uvedl, že považuje za chybu ve výchově přílišnou volnost dítěte, kdy určuje pravidla dítě a ne rodič
- Respondent č.3 uvedl, že jeho největší chybou bylo nastavení liberálního stylu výchovy. Dětem dávala přílišnou volnost, nekladal na děti téměř žádné požadavky a nároky.

5.4.2 ZHODNOCENÍ DÍLČÍHO VÝZKUMNÉHO CÍLE

Dílčím cílem bakalářské práce bylo analyzovat hlavní hlediska výchovy dítěte v rodině a vliv chování rodičů na vývoj a chování dítěte.

Z realizovaných rozhovorů a následně vypracovaných kazuistiky bylo zjištěno:

Hlavním hlediskem výchovy dítěte ze strany rodičů je:

➤ **Vzájemná komunikace;**

V rozhovorech všichni respondenti uvedli, že nejdůležitější při výchově dětí je komunikace mezi rodiči a dětmi.

➤ **Důvěra;**

Pro respondenty, kteří se zúčastnili výzkumu je dle jejich názoru důležitá také důvěra nejen rodičů k dítěti, ale i dítěte k rodičům. Je důležité, aby se mohly jeden na druhého spolehnout.

➤ **Naplnění potřeb dětí.**

Při rozhovorech respondenti uváděli, že při výchově dětí je důležité jim naslouchat tak, aby rodiče byli schopni naplňovat potřeby dětí, a nejen potřeby rodičů.

Součástí dílčího cíle výzkumu bylo také analyzovat vliv chování rodičů na vývoj a chování dítěte. Pro sběr dat k tomuto dílčímu cíli byla v rozhovorech respondentům pokládána otázka, která byla směřována na jejich dětství.

Každý respondent v rozhovorech uvedl, že nechtěl nebo nechce pokračovat ve stejném stylu výchovu, jakou měl on sám. Snaží se své děti vychovávat jinak. Při popisu a vyprávění respondentů o jejich dětství je zřejmé, že chování rodičů má velký vliv na chování jedinců nejen v dětství, ale i v následné dospělosti. To, jak se k dětem chovají rodiče, ovlivňuje chování jejich dětí a je i ovlivňována výchova další generace. Pokud byla výchova ze strany rodičů přísná, a ne příliš příjemná pro děti, ovlivnilo to nejen jejich vnímání, ale i následný pohled na výchovu dalších dětí v pokračujícím rodu.

ZÁVĚR

Bakalářská práce byla zpracována na téma Vliv rodiny na zdravý duševní vývoj dítěte. Na tuto problematiku se společnost soustředí již několik let. Každé dítě jinak vnímá a reaguje na podněty, které na něj působí z okolního prostředí.

To, jak děti dokáží reagovat na různé změny v prostředí, jak vnímají a jak se chovají, má vliv nejen společnost, ale hlavně rodina, ve které děti vyrůstají. Rodina je vzorem chování, učí děti, jak reagovat a být součástí společnosti. Rodina je nejdůležitější „institucí“ ve společnosti, která má největší podíl nejen na vývoj kognitivních funkcí člověka, ale člověka jako celku. Rodina má být přirozeným prostředím, které má největší vliv na výchovu a její výchovná funkce je nezastupitelná. Rodina jako sociální skupina ale plní i další důležité funkce, díky kterým naplňuje potřeby svých členů a okolí jako celku.

Bakalářská práce byla rozložena na teoretickou a praktickou část. Teoretická část bakalářské práce byla zpracována do 4 kapitol.

První kapitola byla zaměřena na definování pojmu rodina, vývoj rodiny a rozdíly mezi tradiční a moderní rodinou. Dále zde byly popsány funkce rodiny, pojem výchova a styly výchovy. V druhé kapitole bakalářské práce bylo popsáno rodinné prostředí, jeho vliv na dítě. Dále kapitola obsahovala poruchy rodiny ve vztahu k dítěti a poruchy v rodičovství. V další kapitole byla rozebrána možná podpora rodiny, kde byla popsána sociální oblast Sanace rodiny, v čem spočívá pomoc v rodinné terapii a sociální práce s rodinou.

Poslední kapitola teoretické části byla zaměřena na vzdělávání rodičů. V této kapitole byly rozebrány vzdělávací programy, které se snaží pomoci rodičům s výchovou dětí. Dále zde byla rozebrána podkapitola, která popisovala, na co se mohou rodiče zaměřit, aby poskytovaly kvalitní výchovu svých dětí, tak, aby ovlivnily zdravý duševní rozvoj a pomohli jim začlenit se do společnosti.

V praktické části bakalářské práce byl popsán výběr výzkumného přístupu a forma zpracování výzkumu. V této části bakalářské práce byl definován cíl výzkumné práce.

Cílem bakalářské práce bylo zjistit, jaké chyby dělají rodiče při výchově dětí. Dílčím cílem bakalářské práce bylo analyzovat hlavní hlediska výchovy dítěte v rodině a vliv chování rodičů na vývoj a chování dítěte. Praktická část byla zpracována kvalitativním výzkumem a pro vypracování výzkumu byla zvolena metoda rozhovorů a kazuistik.

Pro realizaci výzkumu bylo vybráno 6 respondentů. Hlavní soubor respondentů pro sběr dat tvořily rodiče. Volba těchto respondentů byla založena na principu získání co nejdůležitějších a nejpřesnějších informací k dané problematice pro tvorbu analýzy dat a zhodnocení výzkumných cílů. Rodiče při rozhovorech odpovídali na položené otázky, které byly vypracovány tak, aby bylo možné získat data a zhodnotit cíle výzkumu. Rozhovory probíhaly v neutrálním místě mimo rodinné prostředí rodičů. Toto prostředí bylo vybráno se záměrem poskytnout rodičům příjemné neutrální místo, a to z důvodu, aby při realizaci rozhovorů nebyli ovlivněni atmosférou „domova“.

Z následných rozhovorů byly vypracovány kazuistiky, které obsahovaly popis zkoumaných případů a díky kterým výzkumník získal pohled na zkoumanou problematiku tak, aby zhodnotil výzkumné cíle.

Hlavním cílem výzkumu byl zjistit chyby při výchově dětí ze strany rodičů. Z realizovaných rozhovorů a následných kazuistik bylo zjištěno, že největší a nejčastější chyba rodičů při výchově je výchova dětí za použití autoritářského stylu výchovy. Tento styl výchovy je charakterizován tím, že hlavní slovo má rodič, který se chová k dítěti přísně a má hlavní slovo. Tito rodiče chtějí z dítěte vychovat slušného jedince. Používají k výchově přísné praktiky, které se vyznačují netolerancí osobnosti dítěte. Rodiče se domnívají, že své děti vychovávají tak, aby z nich vyrostly silné osobnosti, ale neuvědomují si, že tím nenaplňují všechny potřeby dětí.

Dílčím výzkumným cílem bakalářské práce bylo analyzovat hlavní hlediska výchovy dítěte v rodině a vliv chování rodičů na vývoj a chování dítěte. Z realizovaných rozhovorů a následně vypracovaných kazuistiky bylo zjištěno, že hlavním hlediskem výchovy dítěte je vzájemná komunikace, důvěra a naplňování potřeb členů dětí.

Součástí tohoto dílčího cíle výzkumu bylo také analyzovat vliv chování rodičů na vývoj a chování dítěte. Pro sběr dat k tomuto dílčímu cíli byla v rozhovorech respondentům pokládána otázka, která byla směřována na jejich dětství. Každý respondent v rozhovorech uvedl, že nechtěl nebo nechce pokračovat ve stejném stylu výchovu, jakou měl on sám. Snaží se své děti vychovávat jinak. Při popisu a vyprávění respondentů o jejich dětství je zřejmé, že chování rodičů má velký vliv na chování jedinců nejen v dětství, ale i v následné dospělosti. To, jak se k dětem chovají rodiče, ovlivňuje chování jejich dětí a je i ovlivňována výchova další generace. Pokud byla výchova ze strany rodičů přísná, a ne příliš příjemná pro děti, ovlivnilo to nejen jejich vnímání, ale i následný pohled na výchovu dalších dětí v pokračujícím rodu.

V rámci zjištěných informací z výzkumu by bylo vhodným doporučením zaměřit se na rozšíření vzdělávacích kurzů pro rodiče, které by obsahovaly psychologické zaměření tak, aby rodiče poznávaly vlastní osobnost a v případě jejich rozhodnutí nepoužívat takové styly výchovy, které byly využívány na nich samotných. Spoustu rodičů uvedlo, že nechtěly nebo nechtějí používat výchovu jejich rodičů, ale sami si uvědomují, že občas na sobě pozorují, že vzor jejich rodičů používají na vlastních dětech.

Dále by bylo vhodným doporučením pro následné pokračování výzkumu na toto téma použít kvantitativní výzkum při zvolení metody dotazníků, díky kterým by bylo možné zjistit více informací od více rodičů a získat tak rozšířenější informace a data pro zpracování podrobnějšího a kvalitnějšího výzkumu.

„Rodina je kdokoli, kdo tě miluje bezpodmínečně.“ (Ralph Smart)

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

Seznam použitých českých zdrojů

ALDORTOVÁ, N., *Vychováváme děti a rosteme s nimi*, Translation © Eva Sedláčková 2010, ISBN 978-80-7252-287-3

GJURIČOVÁ, Šárka, Kocourková, Jana a Koutek, Jiří. *Podoby násilí v rodině*. Vyd. 1. Praha: Vyšehrad, 2000. ISBN 80-7021-416-3

GORDON, Thomas. *Výchova bez poražených*, © Malvern 2012, ISBN 978-80-87580-06-6

HENDL, J., *Kvalitativní výzkum*, Praha: Portál, 2008, ISBN 978-80-262-0219-6

CHRENKOVÁ, M., *Sociální práce s rodinou*, © Ostravská univerzita v Ostravě, Fakulta sociálních studií, Ostrava 2015, ISBN 978-80-7464-809-0

LANGMAIER, J. & Matějček Z., *Psychická deprivace v dětství*. Praha: Karolinum.2011, ISBN 978-80-246-1983-5

MATĚJČEK, Z., *Dítě a rodina v psychologickém poradenství*, Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1992, ISBN 80-04025236-2

MATĚJČEK, Z.; LANGMEIER, J., *Počátky našeho duševního života.*, Praha: Panorama, 1986, ISBN 11-060-86

MATOUŠEK, O. a kol. *Metody a řízení sociální práce*. Praha, 2003., ISBN 80-7178-548-2

MOŽNÝ, I.: *Sociologie rodiny*. Sociologické nakladatelství (SLON), Praha 2002, ISBN 80-86429-05-9

PRŮCHA, J., E. WALTEROVÁ a J. MREŠ., *Pedagogický slovník.*, Praha: Portál, 2003., ISBN 80-7178-772-8

VONDRUŠKOVÁ, A., *Rodina, populárně historická encyklopedie*, MOBA s.r.o., Brno 2020, ISBN 978-80-243-9448-0

VRTIŠKOVÁ, M., *Teorie a metody sociální práce*, Tribun Brno 2011, ISBN 978-80-263-0017-5

SEARS, W., *Kontaktní rodičovství*, © Argo 2012, ISBN 978-80-257-0597-1

STŘELEČEK, S., *Kapitoly z rodinné výchovy*, Fortuna, Praha, 1992, ISBN 80-85298-84-8

ŠAFRÁNKOVÁ, Dagmar, *Pedagogika. 2*, aktualizované a rozšířené vydání. -- Praha: Grada, 2019. -- 1 online zdroj, ISBN 978-80-271-1189-3

TRAIN, A., *Nejčastější poruchy chování dětí: jak je rozpoznat a kdy se obrátit na odborníka*, [z angl. orig. přel. Dagmar Tomková], Vyd. 1., Praha: Portál, 2001, ISBN 80-7178-503-2

Seznam použitých internetových zdrojů

BREJLOVÁ, D., *Jak to dítě vychovááš*, [online], © [2010-10-8], Dostupné z: <https://www.vitalia.cz/clanky/jak-to-dite-vychovavas/>

CHOVANCOVÁ, J. *Sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi*, [online], © [2021], Dostupné z: <https://www.socialni-zaclenovani.cz/oblasti-podpory/socialni-sluzby/socialne-aktivizacni-sluzby-pro-rodiny-s-detmi/>

KOPEČKOVÁ, A., *Co je autoritativní rodičovství*, [online], © [2021-01-20], Dostupné z: <https://zeny.iprima.cz/rodina/deti/co-je-autoritativni-rodicovstvi-podle-odborniku-obsahuje-to-nejlepsi-ze-vsech-metod>

KRISTINA, F., © [online], Dostupné z: <https://www.kouzelnavychova.cz/co-je-liberalni-vychova-a-jaky-ma-na-deti-dopad/>

NOVÁKOVÁ, A., *O narcistické poruše osobnosti*, [online], © [2021-03-25], Dostupné z: <https://atypmagazin.cz/o-narcisticke-poruse-osobnosti-podcast/>

PRESSLEROVÁ, P., *Co je rodinná terapie a rodinné poradenství*, [online], © [2016-01-25], Dostupné z: <https://sancedetem.cz/co-je-rodinna-terapie-rodinne-poradenstvi>

SCHOLA EMPIRICA, *projekt metodika dobrý začátek*, [online], © [2021], Dostupné z: <https://www.scholaempirica.org/materske-skoly/metodika-dobry-zacatek/>

ZÁKON č.108/2006 Sb., *o sociálních službách*, [online], © Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2006-108>

Web node, [online], © [2020-04-16], Dostupné z: <https://www.xn--psych-fsa.eu/l/typy-vychovy/>

SEZNAM OBRÁZKŮ, TABULEK A GRAFŮ

Seznam grafů

Graf 1: Největší chyby rodičů.....	47
------------------------------------	----

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha A – Vzor rozhovoru.....	I
--	----------

**UNIVERZITA
JANA AMOSE KOMENSKÉHO PRAHA s.r.o.**

Název bakalářské práce: Vliv rodiny na zdravý duševní vývoj dítěte

Akademický rok :2021/2022

Studijní program: Andragogika(B)

Jméno studenta: Markéta Grohmanová, DiS.

Rozhovor č.

1. Jaký je Váš věk? Jaký je Váš rodinný stav?
2. Jaké je Vaše nejvyšší dosažené vzdělání? Vaše zaměstnání?
3. Kolik máte dětí?
4. Jaký je věk vašeho dítěte/děti?
5. Kde bydlíte?
6. Popište mi Vaše dětství? Máte sourozence? Trávili s Vámi rodiče volný čas?
7. Jakou výchovu (výchovný styl) u svých dětí upřednostňujete?
8. Využíváte stejné metody při výchově jako jste měl) měla vy v dětství? Nebo se snažíte mít jiný styl výchovy, než jaký jste měl/měla vy?
9. Kolik času trávíte/jste trávili s Vaším dítětem/ dětmi?
10. Komunikujete nebo jste komunikovala se školou/školkou ohledně vzdělávání a dalšího vývoje vašeho dítěte? A jak? Jak spolupráce probíhá/probíhala?

11. Jste si vědom/vědoma nějakých chyb při výchově Vašich dětí? Udělal/udělala byste ve výchově něco jinak?

12. Jak se snažíte/snažili ovlivnit vývoj a výchovu svých dětí?

13. Můžete konkrétně popsat chování a vývoj svého/ svých dětí? Myslíte, že jste/byli pro vaše děti vzorem?

BIBLIOGRAFICKÉ ÚDAJE

Jméno autora: Markéta Grohmanová

Obor: Andragogika

Forma studia: Kombinovaná

Název práce: Vliv rodiny na zdravý duševní vývoj dítěte

Rok: 2022

Počet stran textu bez příloh: 57

Celkový počet stran příloh: 2

Počet titulů českých použitých zdrojů: 17

Počet titulů zahraničních použitých zdrojů:

Počet internetových zdrojů: 9

Vedoucí práce: PhDr. Tereza Vacínová, Ph. D.